

Prostorová psychologie

Bruno Zevi a prostor v průběhu dějin
jak se dívat na architekturu
úvod do teorie architektury

Ing. arch. Klára Palánová, Ph.D.

Architektura...

...od urbanismu přes objekt a krajinu po detail

...umělecké dílo – kulturní, ale i politický symbol doby

...stavitelství + estetika + etika

...ovlivňují ji změny společnosti a názorů, jakož i politického zřízení

„Když najdeme v lese šest stop dlouhou a tři stopy širokou hromadu, navršenou rýčem do tvaru pyramidy, zvažníme a něco v nás nám řekne: někdo zde byl pohřben. To je architektura.“ Adolf Loos

„Architektura je mistrovskou, přesnou a velkolepou hrou objemů seskupených ve světle.“ Le Corbusier

Podstata architektury...

...klasická definice architektury je založená na trojici vitruviánských pojmů:

FIRMITAS = UTILITAS = VENUSTAS

PEVNOST = ÚČELNOST = LADNOST

KONSTRUKCE = FUNKCE = KRÁSA

...architektura v sobě slučuje 2 formy poznání světa **vědu a umění**

...architektura nemá udělat dojem. Neexistují odlišné druhy architektury jen odlišné situace, které vyžadují různá řešení pro uspokojení fyzických a psychických potřeb člověka.

Teorie architektury...

...snaha definovat architekturu, její systém, vztahy s okolním světem (lidmi, kulturou, uměním, vědou, technikou, hospodářstvím, politikou)

...definovat architekturu je od 2. poloviny 20. století stále těžší, neboť se s odchodem modernismu rozpadá do mnoha směrů a stylů

...vždy existovaly konkurenční teorie a styly, jejich počet však nyní výrazně vzrostl
*(podrobnější informace viz článek Modernismus a postmodernismus, Vích Tomáš:
aavich.cz)*

Přehled architektonických stylů od roku 1789

Moderní dějiny:

1789 - 1809	Klasicismus
1809 - 1829	Empír
1829 - 1849	Biedermaier
1849 - 1869	Romantismus
1869 - 1889	Historismus
1889 - 1909	Secese
1909 - 1929	Moderna
1929 - 1949	Funkcionalismus
1949 – 1969	Modernismus
1969 – 1989	Postmodernismus

Globální dějiny:

1989 – 2009	New Age
2009 – dnes	Bright Age

Zdroj Tomáš Vích aavich.cz

...definovat architekturu je potřebné, pro orientaci, proto vzniká **teorie architektury**

...nerozlišuje se mezi **teorií architektury** (má nárok na vliv na skutečnost, na tvorbu architektů) a **filosofií architektury**

*„Dnešní architekti potřebují teorii, protože se už nemůžou opírat o tradici“
Christian Norberg – Schulz*

...tradice versus sekularizace

...proto musíme své téma promýšlet

Christian Norberg-Schulz (1926-2000)

...norský historik a teoretik architektury

...věnuje se **fenomenologii místa**

...mezi prvními využil **fenomenologii a ontologické myšlení** Heideggera v oblasti architektury

Odpovídá na smysl a účel architektury:

„Stavební díla, krom toho, že poskytují fyzický úkryt a jsou nástrojem uspokojování řady praktických životních funkcí, zároveň formují prostředí jako smysluplný rámec lidských životních aktivit, jenž je nasycen symbolickými obsahy.“

kniha **Genius Loci**

řeší otázku **místa** a to jak ovlivňuje bydlení člověka.

Zavádí klasifikaci **krajin, architektury a měst.**

Řeší otázku architektury z pohledu psychologického

...architektura je prostředkem, který člověku poskytuje existencionální podporu.

Knih **Concept of Dwelling**

soustředí se na bydlení ve městě, různé podoby bydlení v lidském prostředí od soukromého po celospolečenské. Bydlení není chápáno jako „nocování“, ale ve smyslu

1. setkávání se s druhými (výměna myšlenek, pocitů)
2. sdílení hodnot s druhými
3. být sám sebou – kousek světa pro sebe

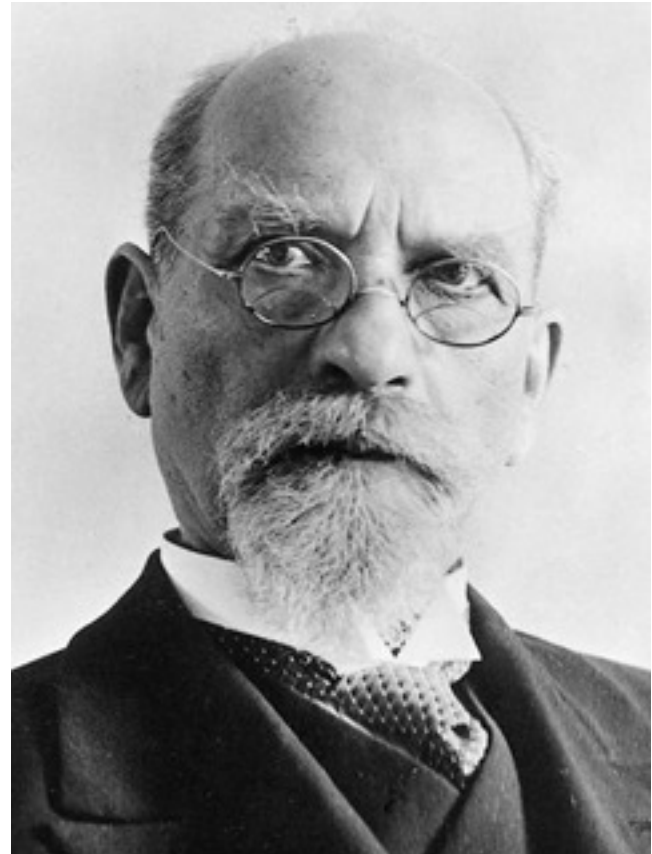
Z toho vyplývá specifikace dělení obydlí na

A. kolektivní B. veřejné C. soukromé

Fenomenologie...

...zkoumá jevy, tedy nikoli podstatu a skutečnost, ale to, jak se věci člověku ukazují v jeho vlastním vědomí

...zakladatel je **Edmund Husserl**
(1859-1938) – německý
fenomenologický filosof moravského
původu

jeho žák je **Martin Heidegger** (1889-1976) analyzuje lidskou existenci na světě.

Lit: **Bytí a čas** obtížná, hluboká kniha, jež znamenala jistý zlom. Heidegger se obrací k otázkám lidské existence – na to navazuje **existencialismus** a řada fenomenologických pokračovatelů.

více viz přednášky prof. PH

Vazba člověka ke světu: člověk vždycky někde je a je tak přirozeným středem vlastního světa okolo.

Není sám, nýbrž s ostatními lidmi, s nimiž vytváří společný postoj a mínění. Předpokládá, že člověk světu kolem sebe rozumí a vykládá si jej pro své potřeby skrz **řeč a jazyk** (lidská přirozenost), skrz ně člověk svět **odemyká** a získává si k němu přístup...

chybí-li řeč, člověk vytváří svůj svět, který se může od ostatního lišit ...každopádně světu kolem sebe nerozumí, nebo jej neumí zcela dekodovat, vzniká **úzkost a strach**...důsledkem je chování, jež většinová společnost vnímá jako **poruchové** (moje teorie)

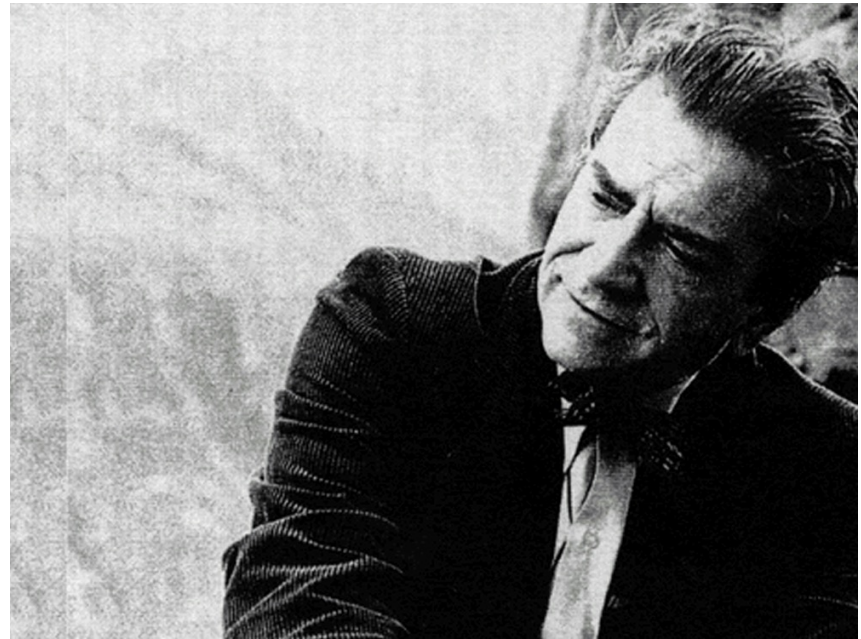
Existencialismus

Východiskem mu byl člověk jako jedinec izolovaný od společnosti i dějinného vývoje, člověk bez vazeb, soustředěný na svoje vnitřní ego, plný úzkosti, pocitu nesmyslnosti existence a vědomí nevyhnutelnosti smrti, odcizení a naprosté osamělosti. V takové „nicotě“ se potom člověk pokouší překonat své zoufalství, dobírá se sebepoznání a sebeuskutečnění, volí si svými činy své bytí jako svobodu, protože člověk je takový, jakého sám sebe chce mít a jakým se činí. Politicky výrazní existencialisté tíhli většinou doleva, ale jejich filosofické názory jsou poměrně pesimistické. Domnívali se, že existence předchází podstatu. Byl kladen velký důraz na aktivitu vůči budoucnosti a sobě, to je dovedlo k popření Boha a tím i křesťanské morálky. Tvrdili, že jediná jistota tohoto světa je smrt.

Bruno Zevi (1918-2000)

...italský architekt, historik, profesor,
kurátor, autor, editor, kritik
klasicistní moderní architektury a
postmodernismu

...lit: **Jak se dívat na architekturu ...**

Prostor, podstata architektury... Bruno Zevi

...podstatným rysem architektury, rysem, jímž se liší od ostatních uměleckých disciplín, je její trojrozměrnost, která obklopuje člověka

...sochařství pracuje se třemi rozměry, ale člověk zůstává mimo ně

...architektura je však jako nějaká velká dutá plastika, do jejíhož vnitřku může člověk vstoupit a pohybovat se v něm

...podstatou architektury je vnitřek – prázdno, které můžeme užívat a pohybovat se v něm

viz Petr Rezek (1948, český fenomenologický psycholog a teoretik umění)*

...základem architektury je vnitřní prostor, prostor, jež nelze dokonale zobrazit

žádným způsobem, jež nelze pochopit a zažít jinak než **přímou zkušeností**

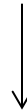
...prostor není abstraktní představa, ale konkrétní zážitek

...musíme jej umět **vidět**

OBAL = KONSTRUKCE ZDÍ

X

OBSAH = VNITŘNÍ PROSTOR

PROSTOR = ARCHITEKTURA

...často se v historii setkáváme se stavbami, u nichž existoval zásadní rozdíl

mezi obalem a obsahem...většinou a až příliš často se zdem věnovala větší

péče a námaha než architektonickému prostoru.

Způsoby zobrazení architektury

...**perspektiva** její objev umožnil zobrazit tři rozměry – výšku, hloubku, šířku

...**fotografie** reprodukce skutečnosti

...kubismus představil čtvrtý rozměr jež vzniká postupnou změnou zorného úhlu díky nekonečného počtu stanovišť...to má neobyčejný **dějinný význam pro architektonické dílo**: aby mohlo být pochopeno a stráveno, je k tomu zapotřebí doby naší chůze, tedy **čtvrté dimenze**.

...v architektuře je **tvůrcem čtvrtého rozměru člověk pohybující se v budově** a sledující ji z různých stanovišť, tímto pohybem pozorovatel dotváří prostor v jeho celistvé skutečnosti.

...sám čtvrtý rozměr stačí definovat architektonický objem čili obal, jež tvoří zdi uzavírající prostor...přitom však arch. prostor sám o sobě přesahuje hranice čtvrtého rozměru, má tedy více dimenzí, což je specifické pouze pro architekturu.

Z pohledu Bruna Zeviho **nelze považovat za architekturu dílo bez vnitřního prostoru**: „...obelisk, fontána nebo pomník, portál, triumfální oblouk jsou umělecká díla, mohou to být umělecká veledíla, ale není to architektura...“

PLASTIKA VELKÉHO ROZMĚRU

X

ARCHITEKTURA V PROSTOROVÉM SLOVA SMYSLU

Titův oblouk na římském fóru (81 n. l.)

Sloup Marka Aurelia v Římě (2. stol. n. l.)

Památník Viktora Emanuela II. v Římě (1885-1911), G. Sacconi

Z toho vyplývá

- 1. Zkušenost o architektonickém prostoru je možné získat jen v interiéru budovy,** a že tudíž prakticky neexistuje nebo nemá žádnou cenu urbanistický prostor
2. Prostor je nejen hlavním činitelem architektury, ale že se jím poznání architektury zcela vyčerpává, a že tedy prostorový výklad stavby postačuje jako kritický nástroj k posouzení architektonického díla

Z hlediska URBANISMU...

...**prostorová zkušenost o architektuře pokračuje ve městě**, v jeho ulicích a náměstích, v jeho zákoutích a parcích, na stadiónech a v zahradách, všude, kde dílo lidských rukou **vymezilo „prázdnou“**, neboli vytvořilo uzavřené prostory.... Prostor je vymezen i na nádvořích a náměstích...

...každý urbanistický prostor, vše, co je vymezeno opticky stěnami, ať už jsou to zdi nebo řady stromů nebo kulisy, vše má nutné vlastnosti charakteristické pro architektonický prostor.

...každá budova napomáhá vytvářet dva prostory: prostor vnitřní, vymezený architektonickým dílem, a prostor vnější neboli urbanistický uzavřený danou stavbou a ostatními přilehlými stavbami. Je tedy zřejmé, že všechny stavební druhy, jež jsme vyloučili z vlastní architektury – mosty, obelisky, fontány, triumfální oblouky, skupiny stromů atd. a zejména domovní průčelí, se podílejí na utváření urbanistického prostoru.

POZOR!

...stejně jako čtyři krásně vyzdobené stěny samy o sobě ještě netvoří krásné prostředí, může skupina vynikajících budov vytvářet velmi špatný urbanistický prostor a naopak.

...tvrdit, že vnitřní prostor je podstatou architektury, naprosto neznamená, že hodnota architektonického díla je závislá jen na hodnotě prostoru.

Zobrazení prostoru ... Bruno Zevi

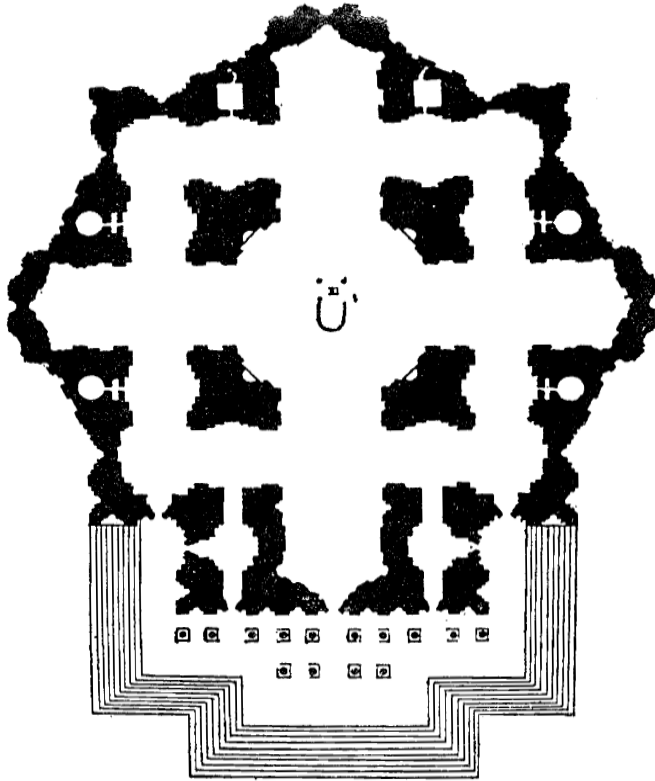
Půdorysy

...půdorys je abstraktní záležitost, je mimo každou konkrétní zkušenost

...je jediným prostředkem jenž nám dovoluje posoudit řešení architektonického díla vcelku

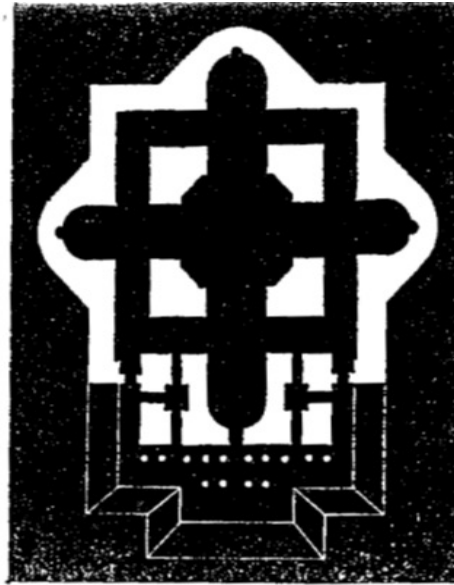
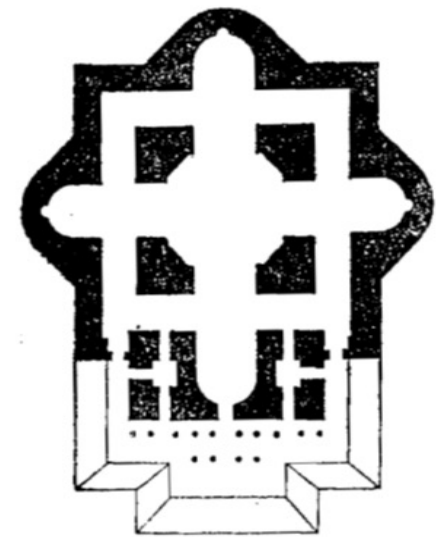
...má přesto úlohu prvořadou.

Michelangelo, projekt Sv. Petra v Římě (asi 1520). Bonaniho půdorys

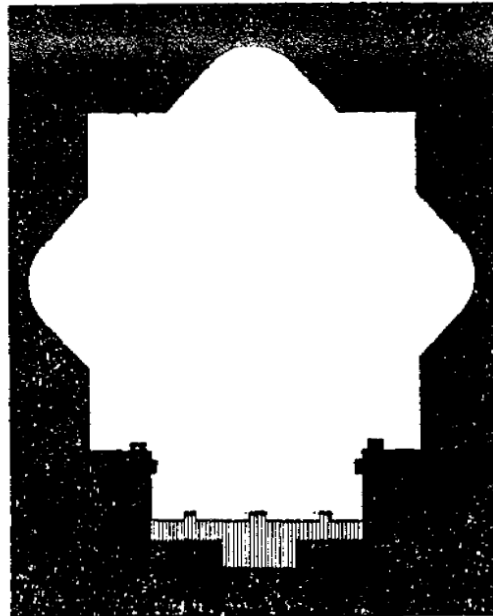
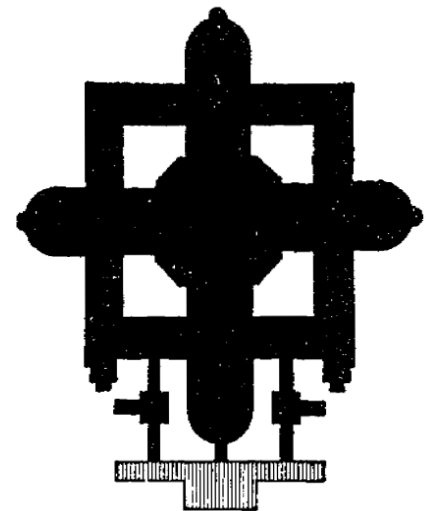

Obr. 1 Michelangelo, projekt Sv. Petra v Římě (asi 1520). Bonaniho půdorys.

Nadbytek detailů, příliš podrobné
zobrazení (lezény a křivky apod.)
...to odvádí pozornost od podstaty, tj.
vnímání řešení vnitřního prostoru

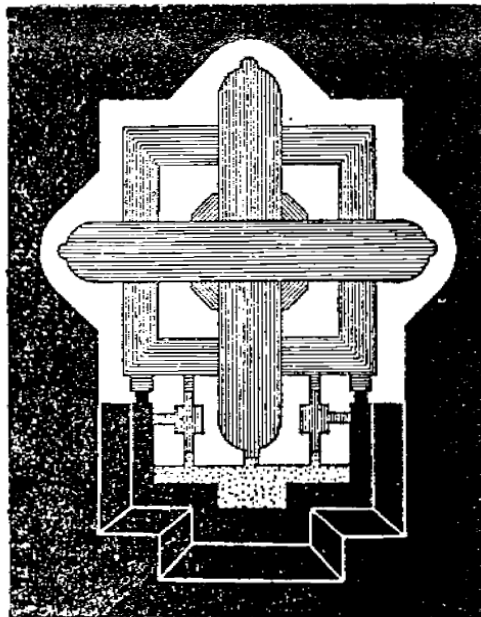
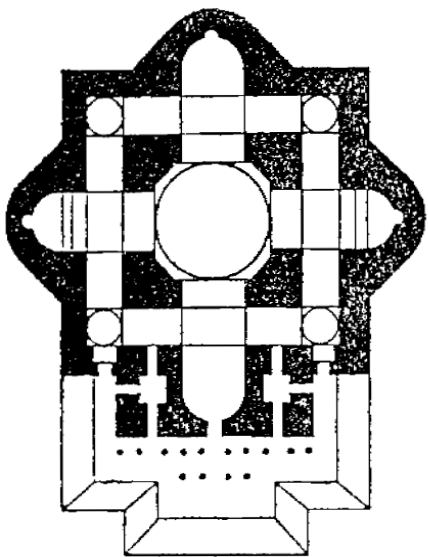

Na obou obrázcích jsou zvýrazněny především hranice, rámec obrazce, nikoli obrazec sám

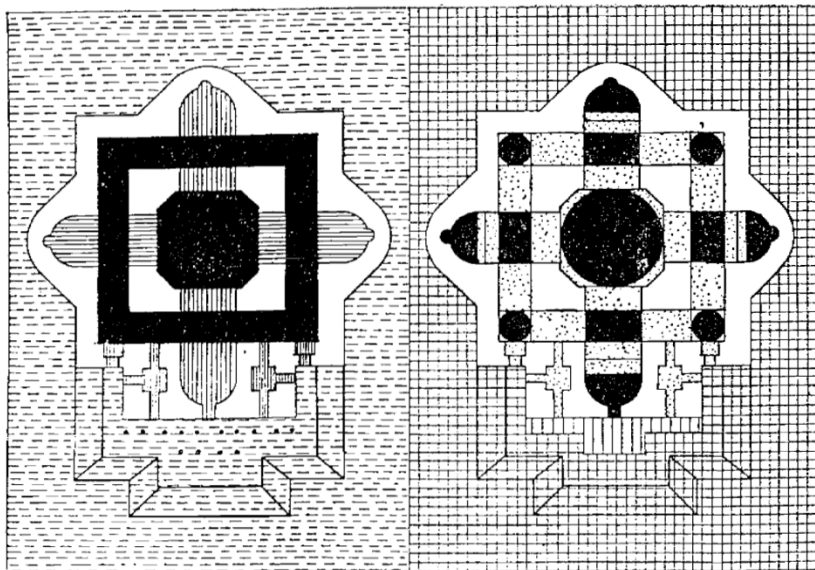
Zobrazuje vnitřní prostor chrámu v úrovni divákového pohledu, nikoli však měnící se výšku prostoru.

Zachycen vnější prostor, nižší vypovídající hodnota, urbanistický prostor, který je však tvořen více než jedním objektem

Rozlišení výšek jednotlivých částí
chrámu

Subjektivní náhled na dělení
prostoru dle architektonického
významu

Obr. 8 a 9 Další dvě varianty prostorového zobrazení Michelangelova Sv. Petra.

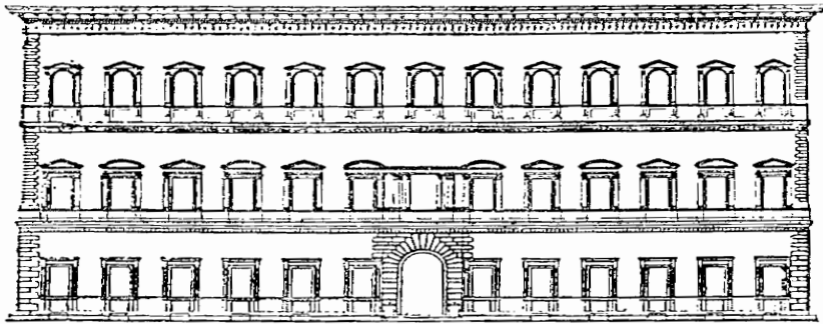
Varianty chápání vnitřního prostoru
dle významu

Žádný ze způsobů vyjádření není
dokonalý, ale snaží se dívat na
architekturu lépe než pouhou
reprodukcí 1. obrázku

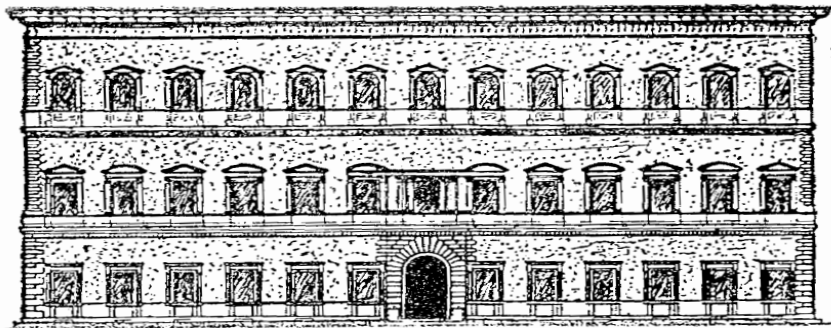
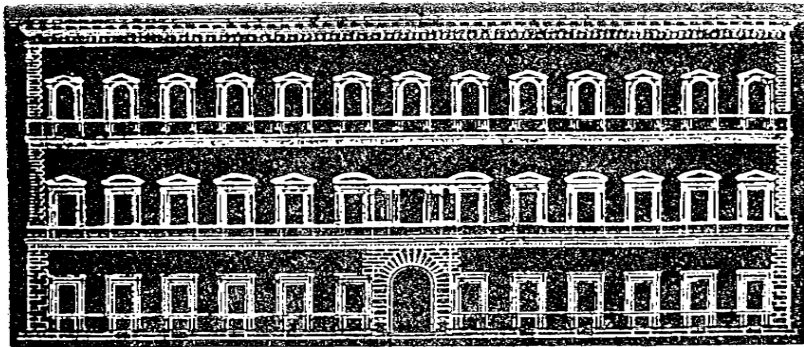
Průčelí

...úvahy rozvíjené v souvislosti s půdorysy se v jednodušší podobě opakují i při zobrazení nárysů.

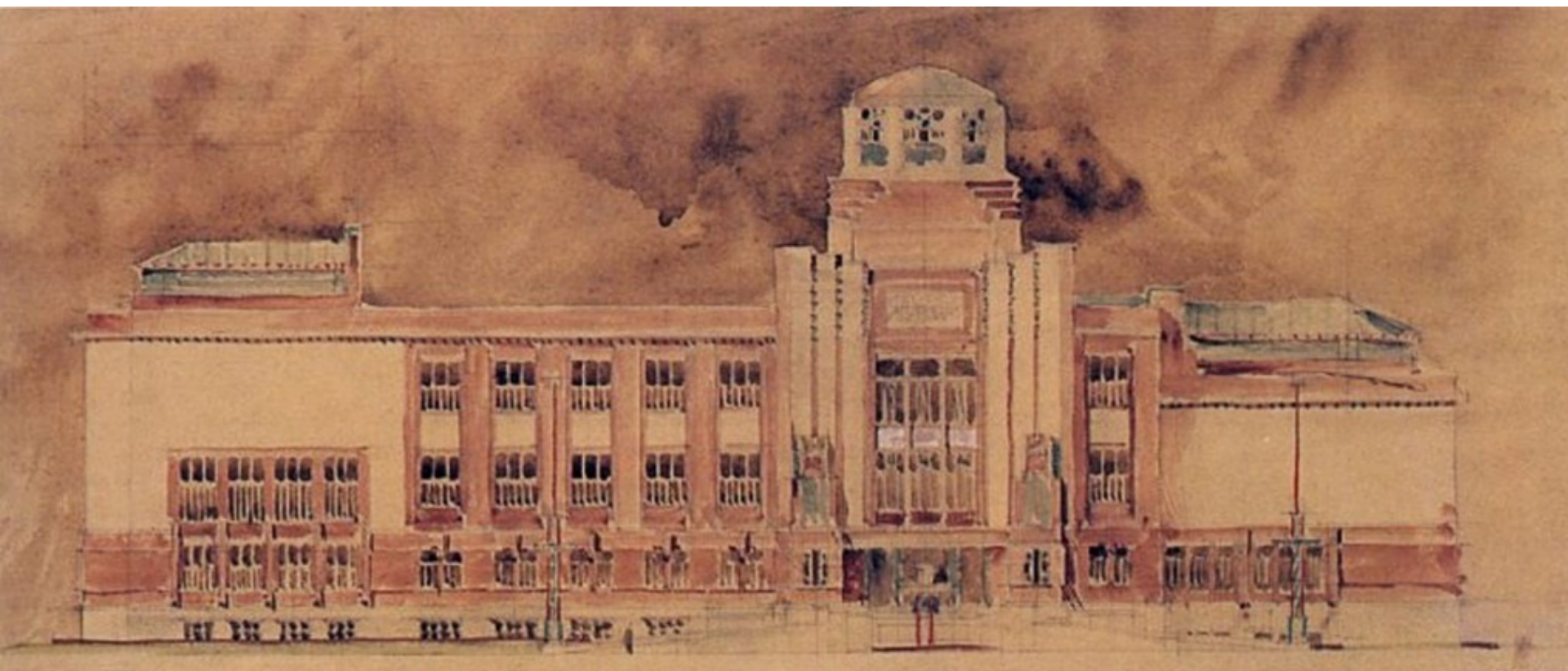
Jde o zobrazení objektu o dvou, maximálně o třech dimenzích.

Na posledním obrázku je hmota budovy diferencována od okolního prostoru, okenní otvory od plochy zdí a jsou odlišeny jednotlivé materiály.

Jan Kotěra, Muzeum v Hradci Králové, 1909-1913

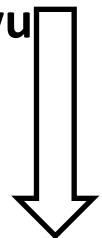
Objemovou kompozici hmot lze nejlépe vyjádřit pomocí **plastických modelů**,
které však opomíjejí základní faktor každé prostorové koncepce – **lidské
měřítko**

Fotografie ve značné míře vyřešila problém plošného zobrazení trojrozměrné skutečnosti, věrně reprodukuje vše, co je v architektuře dvojrozměrné a trojrozměrné, to znamená celou budovu **až na její prostorovou podstatu.**

Každá fotografie zachytí budovu z jediného stanoviště, staticky a **vylučuje tedy onen dynamický proces**, který bychom mohli nazvat hudebním sledem stanovišť a jež divák prožívá při svém pohybu uvnitř a kolem budovy.

Fotografie **má mnoho předností proti modelům, protože poskytuje představu o měřítku budovy, zejména zachycuje-li i lidskou postavu**

Nevýhodou však je, že neznázorní organismus budovy vcelku.

Vynález **filmu** má nesmírný dosah při zobrazení architektonického prostoru...řeší prakticky všechny problémy, jež vyvolává čtvrtý rozměr.

Půdorysy, nárysy a řezy, modely a fotografie, film, to jsou prostředky, které nám dovolují zobrazit prostor.... Je to však pouhá příprava na onen okamžik, kdy budeme sami, tělem i duchem a především jako lidé, prožívat prostory a plně je chápat. **A to bude právě okamžik architektury.**

Prostor v průběhu dějin...Bruno Zevi

...při historickém a kritickém rozboru nějakého období nebo umělce je vhodné si všimnout následujících hledisek:

- 1. Intelektuální předpoklady** nejen to, čím společnost a individuum skutečně jsou, ale i to, čím by chtěly být, svět jejich snů, společenských mýtů, tužeb a náboženské víry
- 2. Technické předpoklady** , tj. vědecký pokrok
- 3. Výtvarné a estetické ideály**

Všechny tyto faktory vytváření scény, na níž vzniká architektura.

...po té teprve přistupujeme k rozboru

Urbanistického prostředí

Architektury

Objemů

Dekoratивních prostředků

Měřítká...

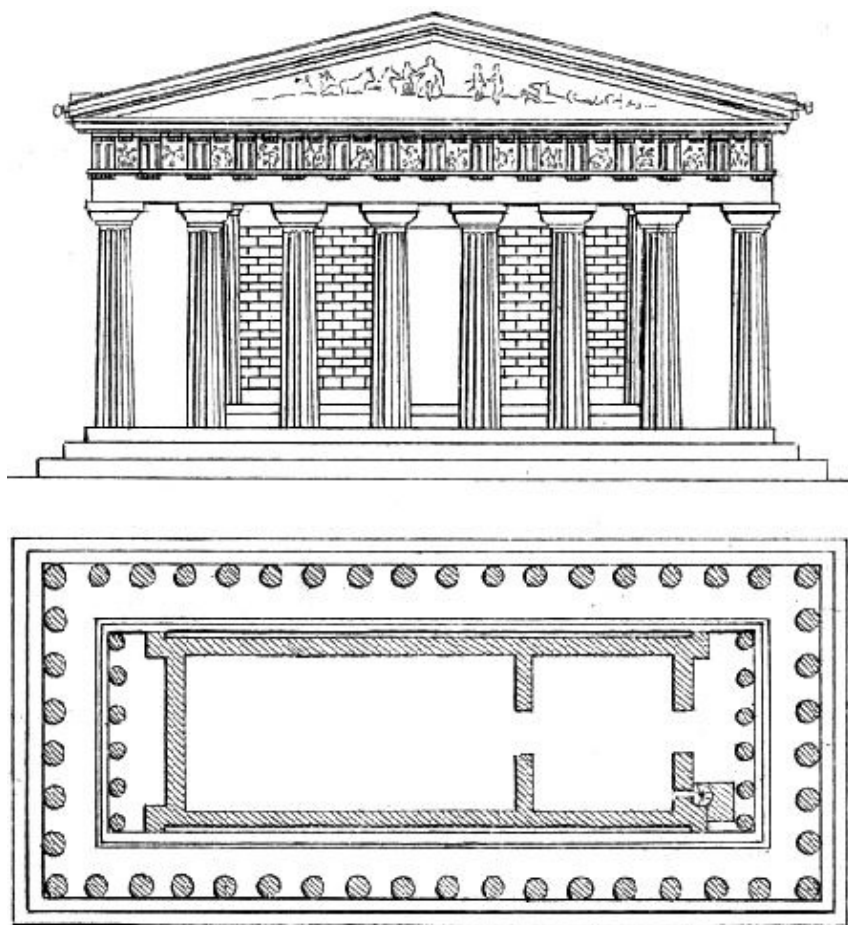
Lidské měřítko v řecké architektuře...

...řecký chrám – prvenství v **lidském měřítku**

...typický příklad nearchitektury ...

Úžasné dílo lidského génia ... okouzlení obří plastikou (Parthenón, Athény)

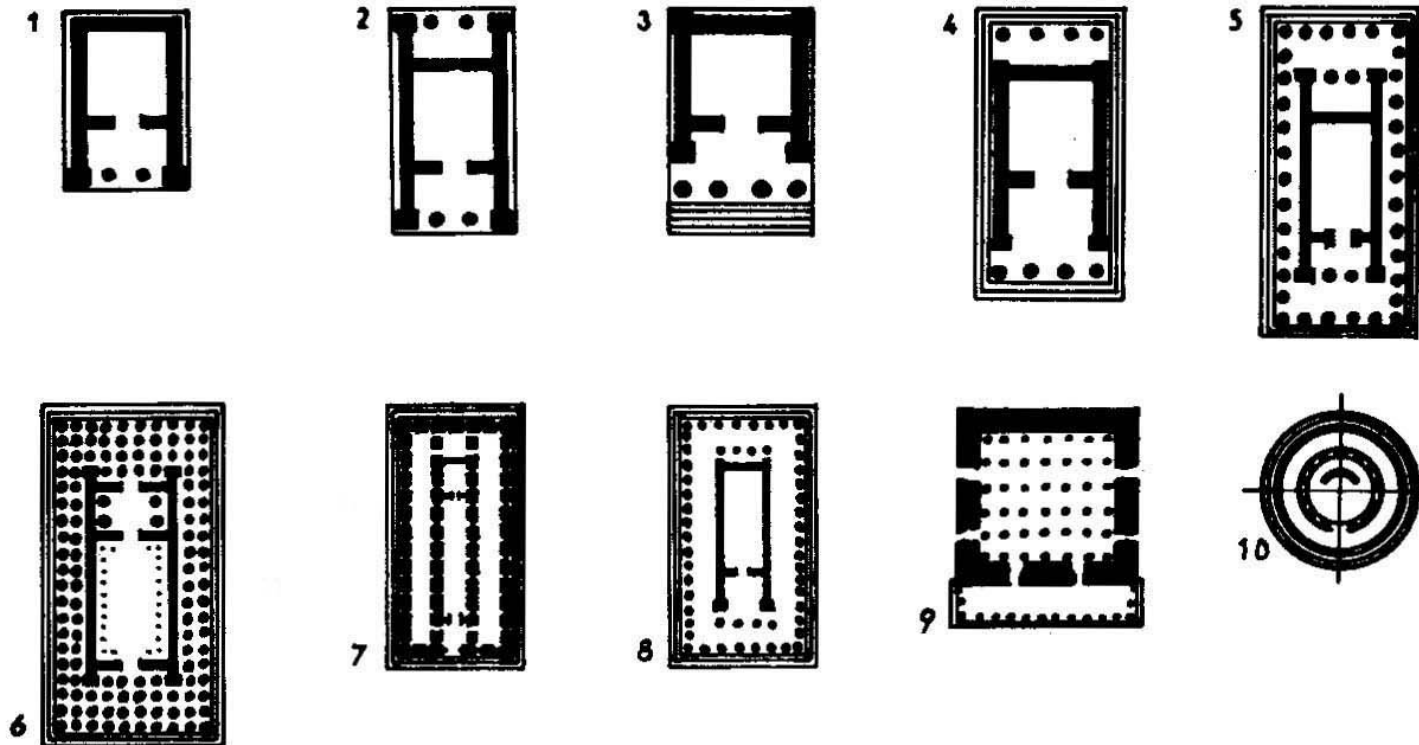

Základní prvky řeckého chrámu ...
zvýšená **podnož**, na níž stojí **řada podpor** nesoucích **kladí**, které zase nese **střechu**.

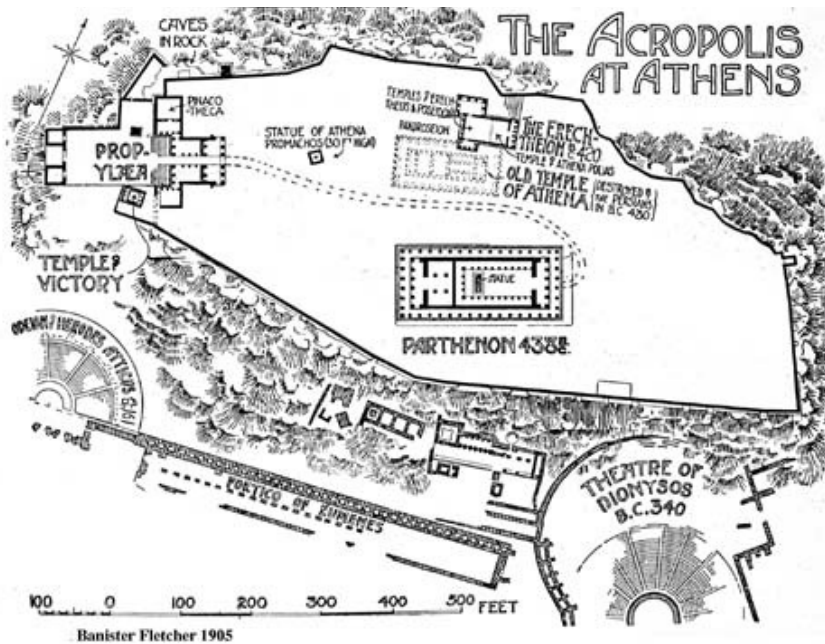
Uvnitř se nachází **cella**, vnitřní prostor, který v archaickém období byl vlastním jádrem chrámu, ta však nikdy **nebyla předmětem tvůrčího úsilí**, protože neměla společenskou funkci. Byl to **prostor zavřený**, tj. charakteristika pro plastiku.

Člověk se pohyboval pouze v **peristylu**.

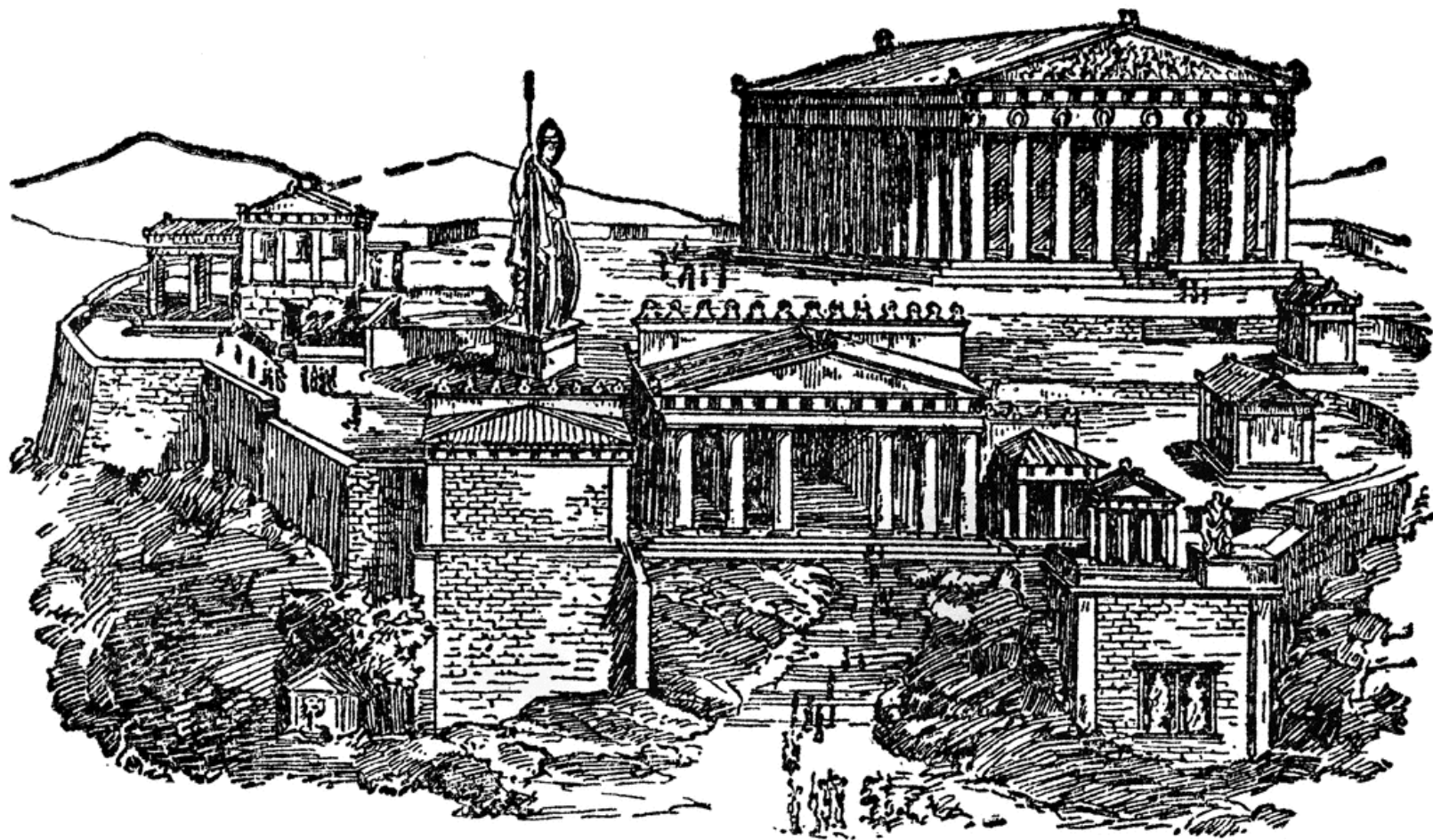
Vývoj půdorysů řeckých chrámů

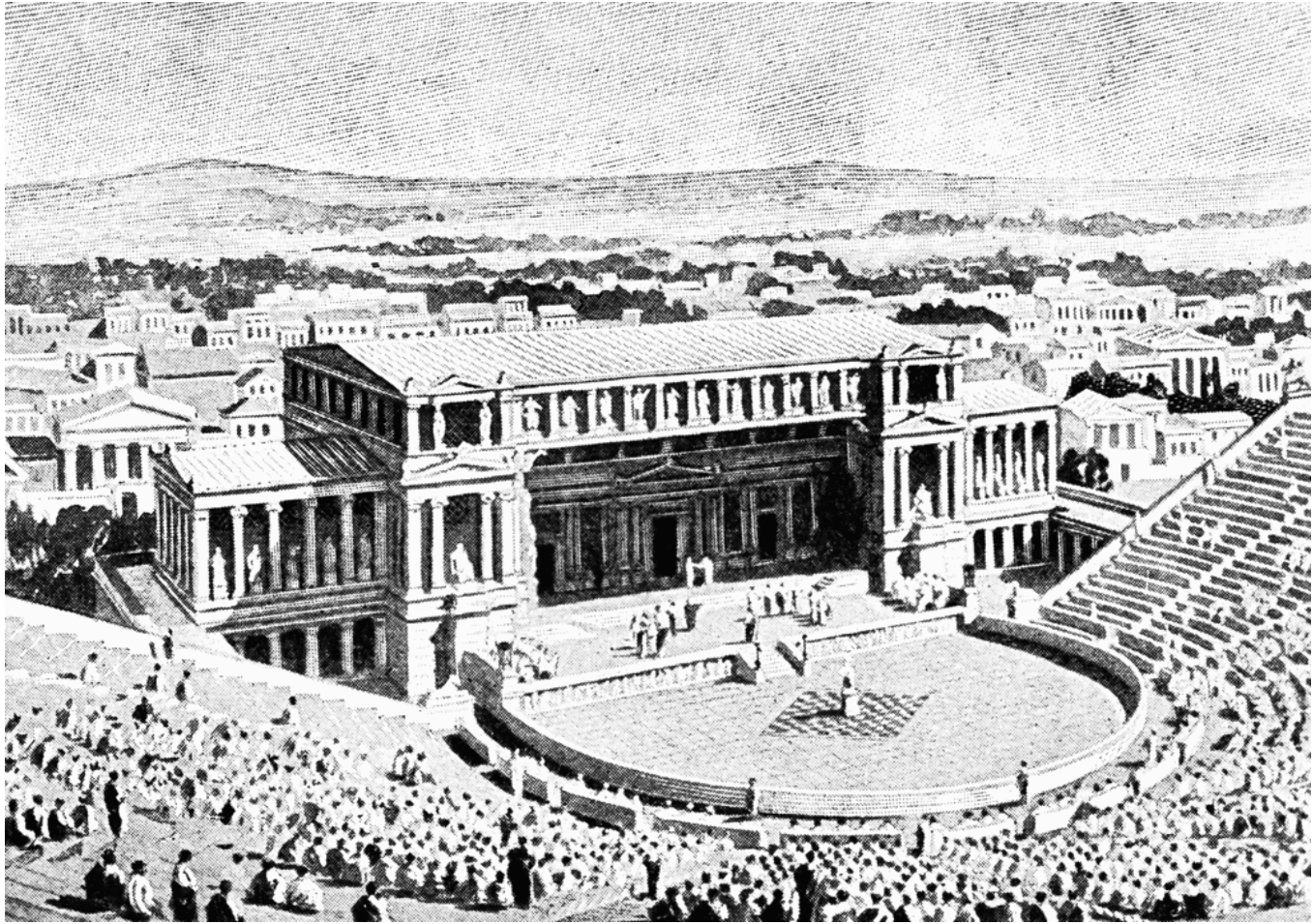
1 — in antis; 2 — in antis posticum;
 3 — prostylos; 4 — amfiprostylos;
 5 — peripteros; 6 — dipteros; 7 —
 pseudoperipteros; 8 — pseudodip-
 teros; 9 — chrám mysterií; 10 —
 tholos

Chrám nebyl pojat jako dům věřících, ale jako nepřístupné sídlo bohů.

Obřady se odbyvaly venku a k tomu se obrací i péče architektů-sochařů.

Statický prostor ve starém Římě...

...i když Římané nedosáhli dokonalé vytříbenosti řeckých architektů-sochařů, měli zato ducha konstruktérů, architektů, jenž je v podstatě duchem architektury.

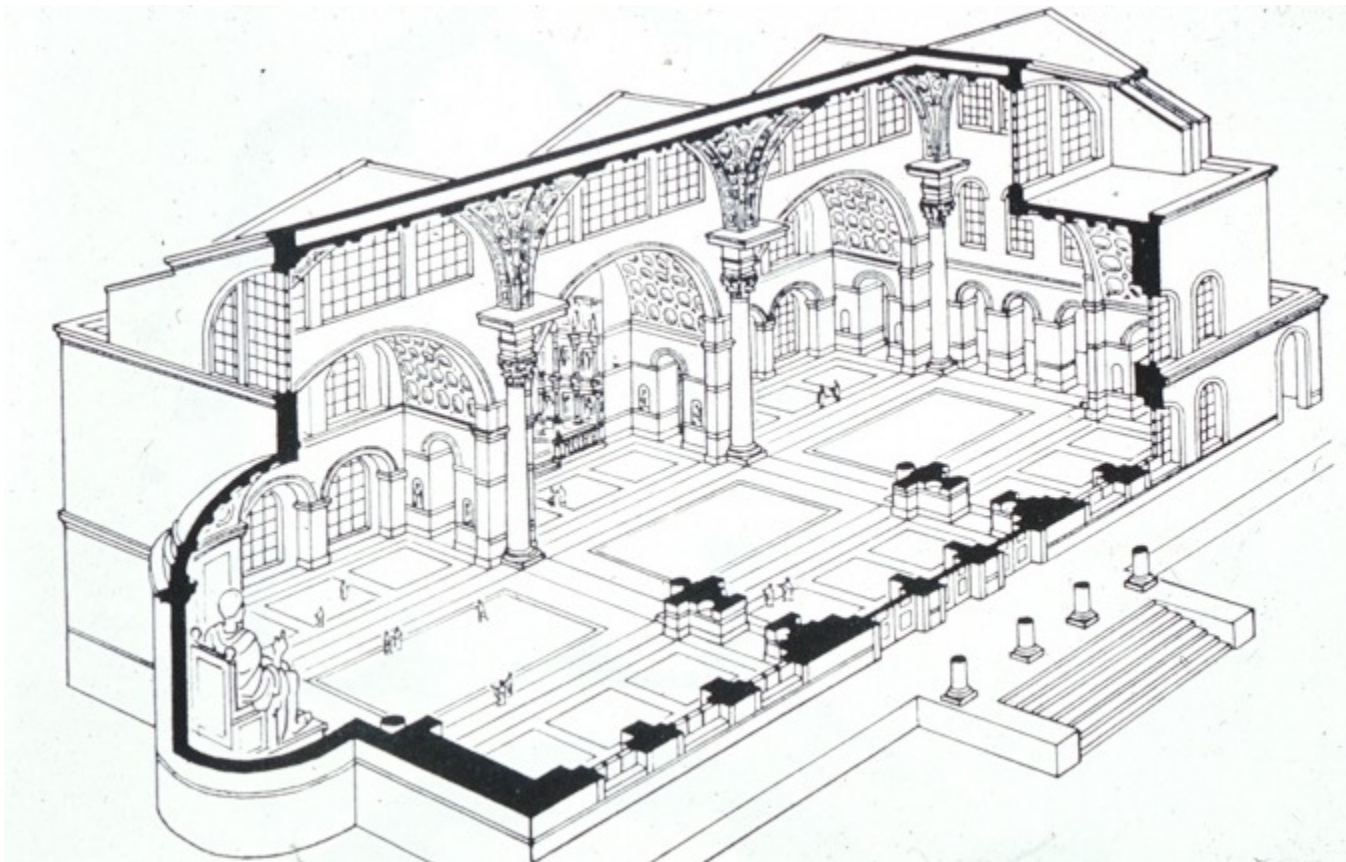
...charakteristické je monumentální měřítko, nová konstrukce klenby a oblouku, která učinila ze sloupů a kladí pouhé dekorativní prvky, smysl pro velké objemy, jehož dokladem jsou cisterny, náhrobky, akvadukty, vítězné oblouky, velkolepé prostorové koncepce bazilik...

...dozrála sociální témata, jako je obytný dům a palác...

Charakteristickým rysem římského prostoru je jeho státnost. Kruhové a pravoúhlé prostory ovládá symetrie, jejich naprostou nezávislost na sousedních prostorech zdůrazňují tlusté zdi, nadlidské měřítko.

Srovnání půdorysu řeckého chrámu a římské baziliky (ze které se později odvíjí křesťanský chrám) ukáže, že Římané v podstatě přenesli sloupořadí obklopující řecký chrám do interiéru. V řecké architektuře se takřka neseznamujeme se sloupy uvnitř stavby.

Římská bazilika měla světskou funkci, sloužila jako soudní budova a tržnice, v římských městech stála obvykle na fóru.

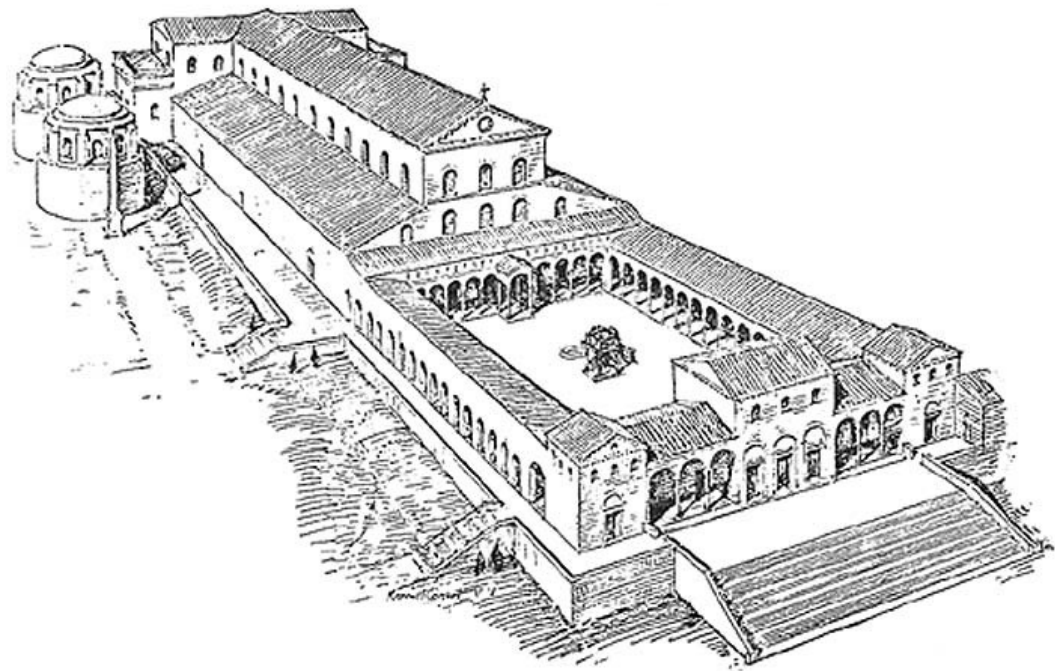
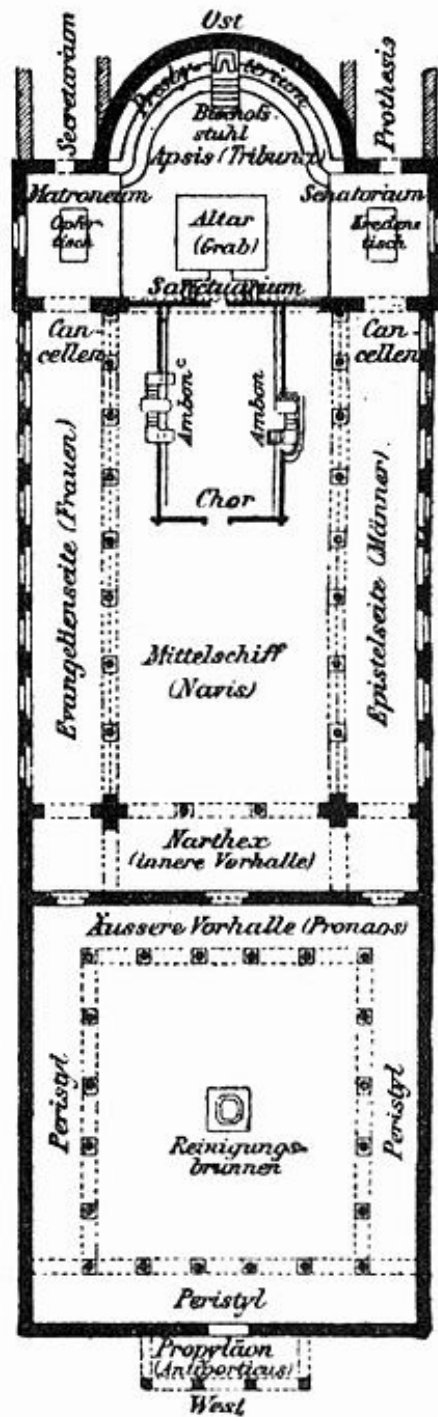
Humanistické zaměření prostoru starokřesťanské architektury...Bruno Zevi

...křesťanský chrám spojuje lidské měřítko řecké architektury s římským vědomým úsilím o vnitřní prostor.

...místo, kde se věřící shromažďují...proto byla křesťanům bližší římská bazilika.

...náboženství zaměřené do nitra člověka vyžadovalo, aby prostředí chrámu mělo měřítko člověka.

...prostorovou revolucí bylo uspořádání všech prvků ve směru, jímž se člověk v interiéru chrámu pohybuje...**dynamičnost (x statičnosti římských chrámů)**

Růst dynamičnosti a rozšíření prostoru v Byzanci

...téma starokřesťanské baziliky se stává vzrušenějším a prudším v byzantské architektuře

...potřeba dosažení zrychlení rytmu starokřesťanského podélného schématu: oslabeny vertikální vztahy a zdůrazněny horizontály

...rozšíření prostoru pomocí uplatnění lesklých ploch, rozlehlých zářivých povrchů, rozvíjejících se jako v barevných tapisériích...

Bazilika San Apollinare in Classe, Ravenna

Byzantská bazilika San Apollinare in Classe v Ravenně v Itálii, 6. století

...8.-10. století pak nepřineslo vlastní prostorovou koncepci

...opravdovou renesanci evropské architektury pak v 11. – 12. století přináší

románská architektura

...tvaroslovné a konstrukční prvky jež přinesla:

1. **Vyvýšení kněžiště** jež znamenalo přerušit délku prostoru
2. **Přidání chóru** jež rozčleňuje objekt a komplikuje jej v neprospěch její prostorové optické jednoty
3. **Zvětšení tloušťky zdí** dojem větší tíže
4. **Obliba neopracovaných materiálů, režného zdiva, oblázků, neopracovaného kamene** jejichž bezprostřednost má neobyčejnou výrazovou sílu, mění prostorové cítění a má dekorativní záměr

Po prostorové rozpínavosti a dynamickém rytmu východní architektury opět nastupuje konstrukční a statické pojetí latinské tradice.

Od pádu římské říše to bylo první období, kdy se evropská kultura vyvíjela harmonicky, vedena společnými zájmy o obrodu stavebního umění...

...klidný rytmus starokřesťanských kostelů, jeho zrychlení v byzantských stavbách a jeho barbarské přerušení jsou výrazem rozličných snah, vyjádřených na celkem shodných konstrukčních schématech...u **románského slohu**... však už nejde jen o nové prostorové cítění, které by vycházelo z odlišného chápání a z pohybu člověka v prostoru. Stojíme tu před skutečnou strukturální revolucí, která po třech stoletích opakování a variací všech programů starokřesťanské a byzantské architektury rozbila staré zásady a zrodila něco zcela odlišného.

Pro organismus románské stavby jsou charakteristické dvě skutečnosti:

...vzájemné zřetězení všech stavebních článků a modulace prostoru.

...tzn. **architektura se již nevyjadřuje plochami**, ale konstrukcí a kostrou:

tlaky a síly se zvolna postupně soustřeďují

zeď se odhmotňuje

vítězný oblouk je na ústupu

zaniká atrium

...v důsledku toho se soustřeďuje pozornost na fasády, jež nyní začínají navenek vyjadřovat vnitřní uspořádání prostoru

...prostor románského kostela **má metrum**...

a-a-a-a-a-a-a-a-a-a-a
Santa Sabina

aaaaaa
Sant'Apollinare

b-a-a-a-b
Santa Maria in Cosmedin

Díky zdůraznění pilířů pokračujících v klenebních žebrech A-b-A-b-A
přičemž v průběhu dalšího vývoje A postupně sílí a b ztrácí na významu
Sant' Ambrogio

... ráz **probouzejícího se organismu**, který si začíná uvědomovat sama sebe a dialektiku svých sil, na rozdíl od nečinného, byť obdivuhodně **důstojného těla prvních křesťanských chrámů** a na rozdíl od **skvěle vyzdobeného, ale nehybného těla byzantského chrámu**.

... **krok člověka** ve starokřesťanském chrámu byl rovnoměrně rytmizován
v byzantském prostoru byl plynulý
v Santa Maria in Cosmedin byl zdržován césurami,
vyvolanými ryze emotivními požadavky
v románských katedrálách je rytmus chůze podněcován
daleko složitějšími psychologickými pohnutkami
než dříve...

Rozměrový kontrast a kontinuita gotického prostoru...Bruno Zevi

...z hlediska konstrukce je nepochybné, že gotický sloh pokračoval, prohloubil a ukončil hledání románských architektů.

...skeletová soustava se v gotickém období nesmírně zdokonalila, technika lomeného oblouku snížila působení bočních tlaků, opěrné pilíře a opěrné oblouky se stávají svalnatými pažemi, jež samy jsou s to odolávat tlakům.

Románské tělo stavby se zeštíhluje a zvyšuje a v následujících třech stoletích ve Francii, Anglii a Německu tento vývoj vrcholí a **konstrukce se stává svazkem kostí, nervů a svalů, kostrou pokrytou nehmotným obalem.**

...snaha odhmotnit, popřít stěnu a zachovat neporušenou souvislost mezi vnějším a vnitřním prostorem – **docílili funkcionalisté**

...další téma...**kontrast měřítko**... vůbec poprvé v historii byl vytvořen prostor, který je v protikladu s měřítkem člověka a který nepodněcuje ke klidnému rozjímání, ale **vyvolává duševní stavy plné rozporů, protikladných citů a tužeb.**

...existuje však **další význam měřítko**, který se už netýká rozměrových vztahů mezi stavbou a člověkem, ale budov mezi sebou a vzhledem k člověku:

oko je tak poutáno dvěma protikladnými směry, dvěma prostorovými tendencemi, dvěma tématy.

stavby se pak dělí dle důraznosti a síly tohoto rozměrového kontrastu: jde o poměr mezi obdélníkem příčného řezu a obdélníkem půdorysu, a teprve v druhé řadě o poměr mezi těmito dvěma obdélníky a člověkem.

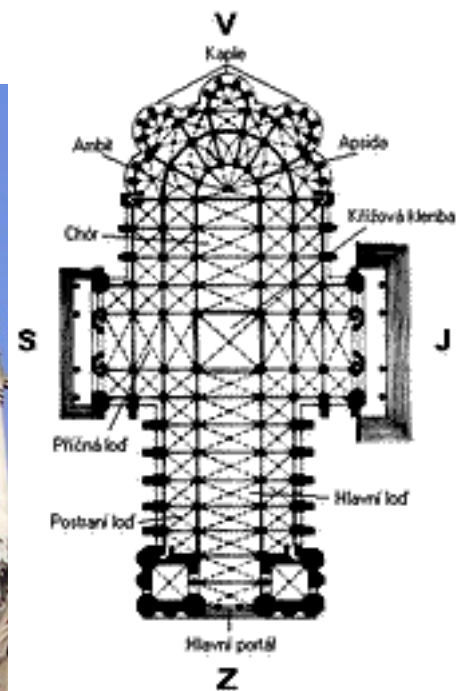
...tento kontrast sílí směrem k severu:

u milánského dómu převládá šířka značně nad výškou a převahu tu má délka chrámu, kdežto vertikála je tu natolik druhořadá, že vzdor lomenému oblouku, pilířovým srostlicím, kružbám, triumfálnímu průvodu fiál a vížek, zkrátka přes všechno slohové tvarosloví žije prostor spíše v klasické prostorové rovnováze než v gotickém dramatu

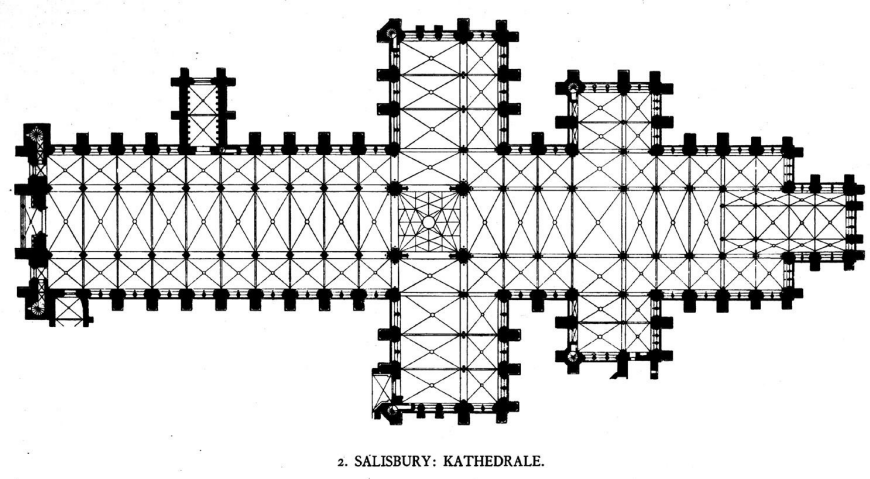

... ve Francii roste prostor prudce do výšky, často však zůstávají chrámy pětilodní, nebo se k trojlodí připojuje řada kaplí, nebo mají lodi pokračování v chóru kolem apsidy, takže je zdůrazněn délkový rozměr chrámu tím, že oba jeho boky na sebe navazují.

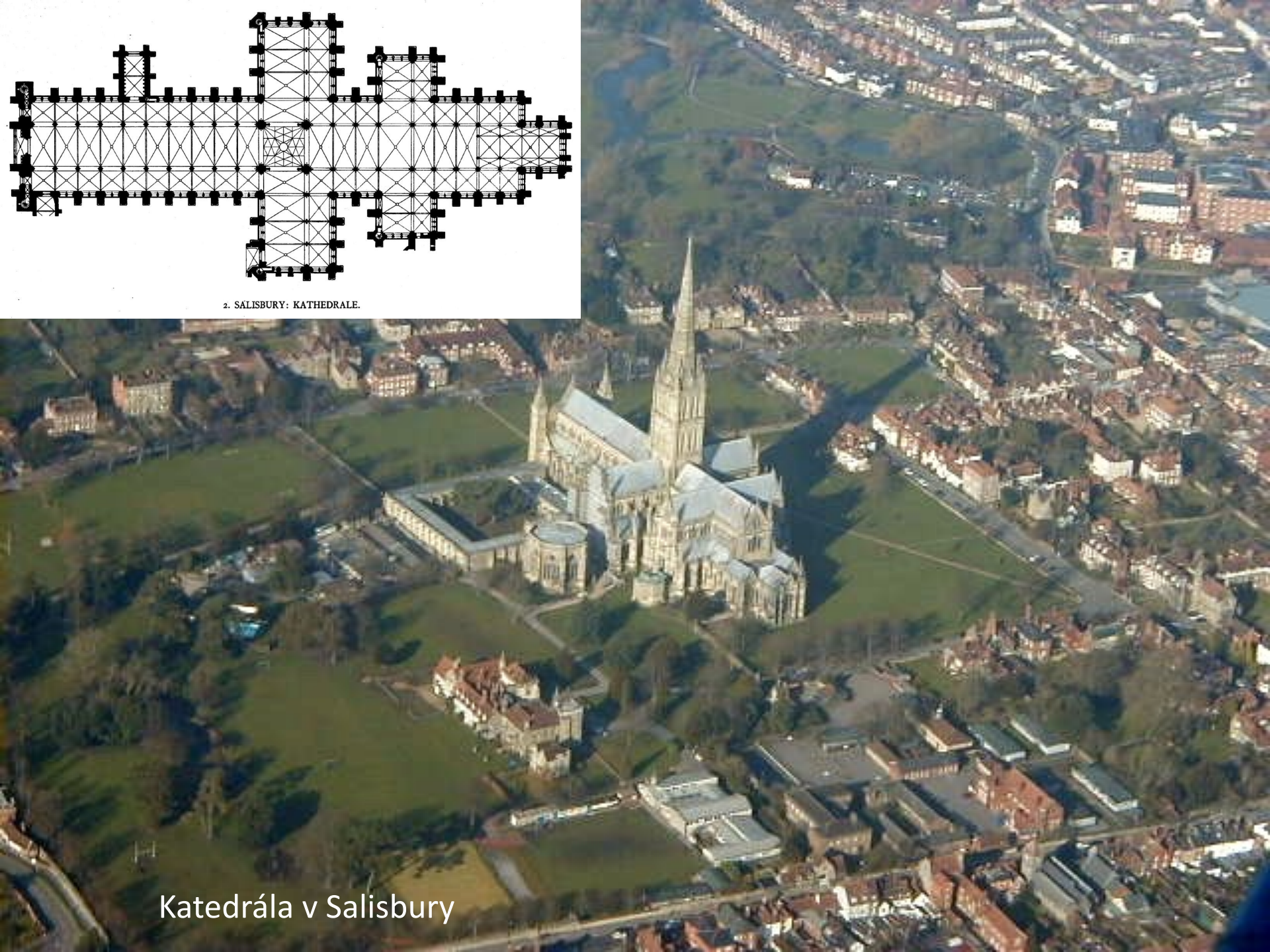
Notre Dame Paříž

V Anglii šířka ztrácí na síle v boji obou rozměrů, lodi jsou maximálně tři...

2. SALISBURY: KATHEDRALE.

Katedrála v Salisbury

Renesance...

...sám smysl a zaměření architektury 13. a 14. století v Itálii jsou předzvěstí humanismu. Platí to zejména o architektonickém prostoru, o proporčních kontrastech gotiky, které neměly v Itálii příliš výrazný charakter

...Brunelleschi přinesl **uplatnění matematiky**, navazující na románskou a gotickou metriku. Hledal se **řád, zákon, kázeň** proti neměřitelnosti, nepostižitelnosti a členitosti gotického prostoru a proti náhodnosti prostoru románského.

...myšlení a humanismus renesančního období jsou vyjádřeny tím, že můžeme ihned **změřit** celý prostor, snadno postihneme jeho zákonitosti, jakmile do něj vstoupíme.

...z psychologického hlediska tu tedy byla učiněna podstatná změna: **až dosud prostor budovy určoval tempo chůze člověka**, vedl jeho oko ve směru vytčeném architektem.

...**S Brunelleschim poprvé budova neovládá člověka**, ale naopak člověk postihuje jednoduchou zákonitost utváření prostoru, a tím se zmocňuje tajemství stavby.

...v objektu se **pohybujeme s vědomím, že jsme doma**, v domě postaveném architektem, jenž **nebyl unášen náboženským zanícením**, ale **postupoval podle racionálních, lidských metod**, jež nechtějí nic tajit, ale klidně a otevřeně odhalují svou podstatu. Podobnou rovnováhu a klid vyvolává řecký chrám svým lidským měřítkem.

...do prostoru bylo převedeno **metrum**, jež v době románské a gotické bylo omezeno výhradně na půdorys.

...položeny základy moderního pojetí stavebního umění, podle něhož člověk
**určuje zákony stavbě a nikoli stavba člověku... architektonický prostor je
podřízen rozumu člověka**

...základem renesančního prostoru je **logika a matematika**

...přednostně jsou realizovány centrální stavby a na půdorysu latinského
kříže... viz Bramantovy a Michelangelovy návrhy Sv. Petra v Římě až po
Palladiovy villy

...je patrná snaha o dokonalou symetrii, o ideální centrální prostor, záliba ve hmotnosti vždy spjata s jasně řešeným prostorem a s metrickými zákonitostmi...díla jsou mohutná a těžká, nikdy však lhostejná...viz krása Palladiových vil, jež oživují rovinu kolem Vicenzy krásou nedbající o historické předky...

Pohybový princip barokního prostoru...

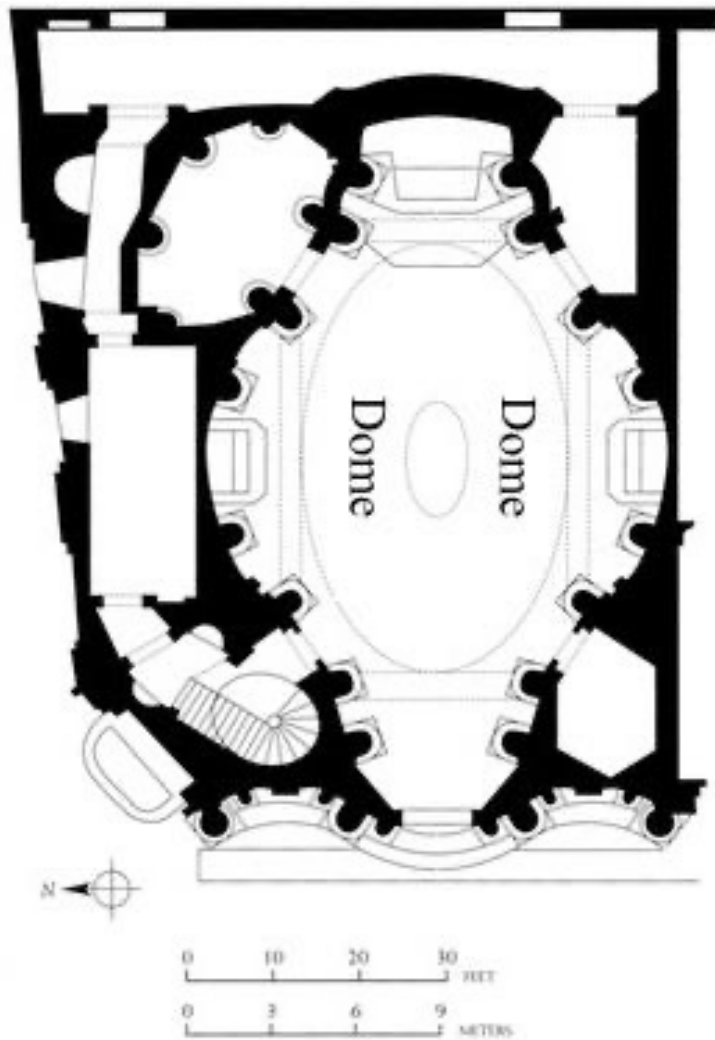
...touha vnést pohyb do uzavřeného, statického prostoru

...baroko osvobodilo prostor, osvobodilo ducha architektů od pravidel teoretiků, od konvencí, od geometrie a státnosti, od symetrie a protikladu mezi vnitřním a vnějším prostorem. ..Vyjadřuje vůli po volnosti, tvůrčí čin nespoutaný rozumovými a tvarovými pravidly...

Zpočátku šlo o nový výklad starých témat...po té přišlo dynamické baroko...začne se vlnit celá zeď , poddává se, vytváří nový prostor, objem a dekorativní prostředky **v akci**.

Zatímco každý architekt vrcholné renesance by zřetelně odlišil vlastní budovu od kupole jako dva kontrastní objemy, vrcholné baroko vnímá celý prostor jako jediný celek.

Borromini, San Carlino alle Quattro Fontane (1640)

Urbanistický prostor 19. století...

...19. století představuje nejrůznější **vkusné variace starých témat**, nikdy však nové koncepce. Byla to doba prostřední invence a umělecké sterility.

...nevytvořili nic nového v oblasti prostoru

...**měšťanský dům** byl jedním z hlavních bodů stavebního programu konce 19. a počátku našeho století, znamená naprostý úpadek vnitřního prostoru, a tedy architektury. Je to jen zmenšená kopie klasického monumentálního paláce...týká se vnitřního prostoru a je nutně negativní

...ve srovnání s průměrnou komerční stavební produkcí má leckterá stavba tohoto období záviděníhodnou skladebnou jednotu a značnou míru důstojnosti!

Hlavní kvalita architektury 19. století záleží ve vnějších prostorech, tj. ve stavbě měst. Nové skutečnosti vyplývající z průmyslové revoluce, především nové dopravní prostředky a přesun obyvatelstva do měst, přivedly architektury 19. století **k problémům městských prostorů**. Prorážejí se staré městské hradby, budují se nové okrajové čtvrti, formulují se nové společenské problémy urbanismu v moderním slova smyslu, vzniká zahradní město...

...vzniká závislosti architektury na urbanismu.

...v návaznosti na přednášky o levicové avantgardě, utopických socialistech a totalitních režimech 20. století:

„Volný půdorys“ a organický prostor naší doby

...soudobý prostor vychází z „volného půdorysu“. Společenské požadavky, které už neukládají architektuře vznešená a monumentální témata (19. století: muzea, divadla, radnice...), ale problém bytu pro průměrnou rodinu, problém dělnického a rolnického obydlí, až dosud nacpaného v dusných stěsnaných barácích, a nová technika oceli a železového betonu, jež dovoluje soustředit statické síly v křehké skeletové konstrukci, dávají reálné podmínky pro realizaci **volného půdorysu**

Rozlehlé otvory, z nichž se nyní staly celé skleněné stěny, zajišťují volné spojení vnitřku s vnějškem.

Vnitřní dělicí příčky už nemají statickou funkci, a je proto možné je ztenčit, zvltnit, volně je přemísťovat, což dovoluje propojit místnosti, přejít od pevného půdorysu tradičního domu k volnému a pružnému půdorysu moderní stavby. Už i v obyčejném domě se obývací pokoj váže na jídelnu a pracovnu, předsíň se zmenšuje ve prospěch obývacího prostoru, ložnice ztrácí na velikosti, hospodářské příslušenství bytu se specializuje, aby uvolnilo místo velkému členitému prostoru, v němž žije rodina, obývacímu pokoji.

Soudobý prostor přejal tedy gotický sen o nepřetržitém prostoru a o odhmotnění konstrukce **jako důsledek společenských procesů**...přejal všechny barokní zkušenosti zvlněné stěny a pohybu hmoty stavby, ale chopil se jich nově **na základě funkčních úvah**...přejal prostorové metrum renesance v mnoha průmyslových a veřejných budovách, školách a nemocnicích a renesanční zálibu v rytmu přetlumočil prostředky dnešního stavebního programu.

Dvěma hlavními prostorovými koncepcemi v moderní architektuře jsou **funkcionalismus a organické hnutí...** oba mají mezinárodní ráz

První vznikl v Chicagské škole v letech 1880-1890, ale jeho vývoj se odehrál v Evropě. Hlavním představitelem je švýcarsko-francouzský architekt Le Corbusier.

Druhý se dostal do Evropy teprve po válce, největší mluvčí byl americký architekt Frank Lloyd Wright.

Oba směry mají **společný program volného půdorysu**, ale chápou jej odlišným způsobem: první racionálně, druhý organicky a humanisticky.

Porovnání obou směrů

Le Corbusier vychází u villy Savoie z konstrukční sítě, ze čtverce pravidelně rytmizovaného pilíři, na základě geometrického racionálního pravidla uzavírá prostor mezi čtyři stěny tvořené průběžnými okenními otvory. Volný půdorys, pohyblivé příčky, podlaží spojené rampou, spojení vnitřku a vnějšku ovšem vznešeným odstupem od přírody.

X

Wright daleko dynamičtější způsob. Základem jeho architektury je živoucí chvějivá skutečnost vnitřního prostoru. Volný půdorys je pro něj konečný výsledek prostorotvorného procesu

Funkcionalistická architektura vyjadřuje technicistní ráz průmyslové civilizace, proto vyhlásila heslo funkčnosti, to znamená souladu mezi praktickým účelem budovy a jeho konstrukcí a heslo „domu pro všechny“, tj. domu standardního a anonymního.

X

Wrightova organická architektura v Americe, Aaltova ve Finsku a mladá italská architektura tohoto směru vyhovuje komplexnějším funkčním požadavkům, je funkční nejen ve vztahu k účelu a technice, ale i k psychologii člověka, jejím poselstvím vyhlášeným po éře funkcionalismu je zlidštění architektury.

Důvodem takového vývoje je pravděpodobně **vznik moderní psychologie** (viz. Erich Fromm). Opakované heslo funkcionalistů o „stroji na bydlení“ čpí naivním mechanistickým výkladem vědy jako dané nezměnitelné pravdy, logicky prokazatelné, matematicky nepopíratelné a neměnné.

Architektura, jež se během dvacetiletého období funkcionalismu dostala na úroveň vědy a techniky, se dnes rozšiřuje a zlidštuje, ne z nějakých romantických důvodů, ale díky přirozenému pokroku vědy. Jestliže problémy urbanizace a proletářských mas vstupujících do politického života angažovaly funkcionalisty v hrdinném boji za nejmenší byt, za typizaci, za zprůmyslnění stavebnictví, tj. za řešení **kvantitativních** problémů, je si organická architektura vědoma toho, že má-li člověk svou důstojnost, osobnost, duchovní život, to znamená, liší-li se od robota, pak problém architektury je také **kvalitativní**.

Organický prostor je pohybový...chce jen vyjádřit jeho život v pohybu...nejde jen o to vytvořit prostory krásné o sobě, ale obraz organického života lidí, kteří v těchto prostorech žijí....zvlněná stěna už není zvlněná jen proto, že je výrazem určité umělecké představy, ale proto, aby lépe sledovala pohyb, dráhu člověka v prostoru....vyplývá z lepšího poznání psychologie člověka.

Nelze nutit člověka, aby žil v prostředí pevně vymezeném danými a neměnnými kánony, v prostředí, jehož jedinou krásou je krása celku; tyto vlastnosti naopak oslavují organický charakter růstu, rozmanitosti a někdy i epičnosti. Také proto je zákonem organické architektury lidské měřítko a odmítání každé architektury, která se staví nad člověka a není vytvořena pro něho.